

Постоје раздобља опште немоћи и времена када у људима надвлада нагон смрти и разаралачке силе. После древних цивилизација, још је Емпедокле говорио о две супротне силе у васиони, сили разарања и сили стварања, које су много касније у дубинској психологији преведене као нагон живота и нагон смрти – Ерос и Танатос. У зависности од тога шта је од њих и када на делу, душевно здравље човека или заједнице мења се набоље или нагоре. Ни народи, као широки колективи, нису тога поштеђени, али будући да проста уопштавања сматрам неисправним, говорићу овде о психологији појединаца и мањих или већих друштвених целина.

Психолошки подсетник

Један од најпримитивнијих механизма психолошке одбране који одговара првобитној, неразвијеној етапи у интелектуалном и моралном развоју личности јесте тзв. хетерономна морална фаза (насупротив аутономној). На овом ступњу развоја, личност је „морална“ искључиво због страха од казне, и читаво њено поштење држи се једино на жељи да се избегне казна, забрана или повреда, или на жељи да се некеме додвори.

Чим се претња казном уклони, такав човек регредира, пада на свој низак ступањ психолошког функционисања и изнова чини зло. Он је готово увек *ситуациони преступник*.

Праве интројекције, то јест поунутрења Бога у оваквом човеку нема. Психолошки речено, у њему нема универзално важећег, а онда ни аутономног слободног суђења, те је такво биће неспособно да уопшти своја морална правила, или да их примени на све људе једнако. Његов је морал у најбољем случају превртљив, тј. функционише на принципу „некада ДА, некада НЕ“. Човек га примењује кад му се субјективно учини да то тако треба, а не примењује га у обрнутом случају, и све ово без икаквог везивног ткива са стварношћу. Ту није у питању чак ни постојање *утилитарног бентамовског морала насупротив деонтолошком, хришћанском и кантовском, хуманистичком моралу*.

Јер овакав човек није способан ни за какве апстракције. Код њега је, просто, на делу примитивно „МИ прибежиште“ у Замјатиновом смислу речи „ми“, то јест осећај опште гregarне слабости и подвизања под ауторитет нечије голе физичке (не духовне) силе и снаге. У томе је Жан Пол Сартр, психоаналитички, видео потиснуту сексуалну жељу

слабог бића да фантазматски „општи“ с јачим од себе, било да је то сопствена заједница или нека страна сила. Цвијић, Дворниковић и Чајкановић рекли би да је реч о племенском моменту код људи који остају затворени у свом малом сигурном кружићу (вероватно чак не ни у кругу двојке, него у „кругу јединице“), немоћни да погледају високо небо изнад себе, препуно различитих и удаљених звезда.

Али када би ствари биле овако једноставне, било би лако и клиничарима, и психолозима, и терапеутима. Њима је, међутим, врло тешко да лече такве људе, поготово ако је реч о старијим особама, које су давно испале из свих развојних ступњева, а у ствари заостале на нижем ступњу развоја, и ту се заувек закопали. Ако је таквих људи много, па чине читав један мали „укопани колектив“, то јест малу „моралну убуђалу барицу“, онда добијамо школске примере „инцестуозног морала“ у некој друштвеној средини или заједници. Тада се прибегава примитивној генерализацији и такви људи обично вешто пронађу *амблем неког стварног кривца за нешто*, а онда од њега направе *имагинарног кривца за све*.

Тако у нас Срба добијамо „османлијске турске освајаче, који су криви за све“, па затим „Броза, који је крив за све“, „Милошевића, који је крив за све“ и слично. Без обзира на реалну штету од неких ствари и догађаја из прошлости у одређеном врло прецизном контексту, оне се овде „хипостазирају“ и даје им се нови живот, независно од старог контекста. У таквим случајевима посредни је углавном мешање механизма пројекције и враћања у прошлост, тј. неуспело и симптоматско „избацивање страног тела из себе“ (избацивање зла из самога себе, али у погрешном правцу), дакле слепо и промашено „повраћање“ сопствене несигурности или сопствене прљавштине преко другог објекта, другог бића, или другости уопште. У психологији и психопатологији ово је познато као општи механизам пројекције

.Удружен с другим лошим механизмима одбране личности, тај неуспели симптоматски чин може да има различите ликове и профиле.

Инцистуозни морал и погодак тачно испод мете (лоши механизми одбране личности)

Механизми одбране личности јесу несвесни чинови и процеси у психологији којима се сви ми штитимо од повреда, или од потпуног распада свога Ја. Овим процесима аутоматски прибегавамо сви, али релативно здраве личности и здрави колективи прибегавају им повремено, док им болесне личности и болесни колективи прибегавају стално, не правећи разлику између замишљеног и стварног света. Само два механизма одбране личности јесу здрави и користе их углавном ствараоци и даровити људи: врхунска сублимација (сви користимо ниже облике сублимације да бисмо од животиње постали људско биће) и тзв. регресија у служби Ја. Остали механизми одбране личности (потискивање, регресија, пројекција, рационализација, идеализација, реакционарна

Пише: Мила Алечковић Николић
уторак, 21 август 2012 07:06

формација, померање, цепање, идентификација са агресором итд) лоши су и увек неуспели, јер делују несвесно, невољно и аутоматски, не успевајући да реше патњу, нити да прикрију симптом који је прати.

У сваком од оваквих симптоматских, фалсификованих и фалсификаторских случајева, кривац се тражи у нечему што није „овде с нама“, или што није наше – а то значи да ми нисмо међу кривцима. Ми никако не смемо бити међу кривцима. Кривци су често *прошлост* (као далека, што даља, тј. удаљена и страна),

или

неки туђин (као далек, што даљи и стран ментални објект)

.Најважније је да кривица не буде у нама, међу нама и близу нас. Иако овакви људи, тражећи кривицу у прошлости, често мисле да нешто спасавају од заборавља, они у ствари највише заборављају, и то зато што фалсификују текућу стварност – а то чини сваки неуротичар служећи се неуспешним механизмима одбране личности – и зато што заборављају најважнији чинилац за морално суђење: садашњост, то јест

сопствену садашњост

, од које и беже у прошло време. Ево како то у вулгарности политичке свакодневице обично изгледа.

Када ми Срби кажемо „Турци су криви за све, да њих није било, не би данас тако било“ (лажни дубински узрок, логички потпуно бесмислен закључак, али делује олакшавајуће и растеређујуће), онда смо фиктивно скинули терет с леђа (овде је реч о померању агресије и рационализацији). Али убрзо се испоставља да ово неће бити довољно, јер наше зло и беда и даље трају. Зато ћемо затим ћемо рећи „Броз је крив за све, да њега није било, не би данас тако било“ (опет померање и нова рационализација). Иако је ово делимице тачно у одређеном историјском раздобљу, постаје бесмислица када се некритички екстраполира и примени на данашњицу. Тада опет фиктивно скидамо тежину и кривицу са својих леђа. Али ђавола, зло се ипак наставља. Данашња Србија даље тоне, пропада, Срби краду за себе или за странце, олигарси држе монопол, народ гладује, не лечи се, раја превише трпи, црква и даље има своје проблеме, штампа је цензурисана, јад и беда напредују. Сада ћемо да кажемо „странци су криви за све“ и, будући да је ово, у новијој српској историји, заиста барем педесет одсто тачно, психа ће нам бити „олакшана“ макар за неко време.

Међутим, ако се наше несреће наставе, увидећемо да је, сигурно, још нешто и још неко учествовао у тој великој кривици, као узроку нашег душевног и животног колективног поремећаја.

Пише: Мила Алечковић Николић
уторак, 21 август 2012 07:06

Код нас се често могло чути и следеће: „Црногорци су криви за све, они су увек били руководиоци у Србији и не би овако било да њих није било.“ Ово је, наравно, упрошћено и нетачно, али у односу на чист инцестуозни морал, то већ чини један мали напредак, јер смо сада успели да се приближимо сами себи и да зарежемо сопствено ткиво. То је, свакако, болно, али бол од тог тренутка, уместо простог одсецања органа (потискивање), почињемо и сами да осећамо (у овој тачки проблем неуротичара почиње да се ближи свести).

Нико није Србин, сви су „странци“

Наравно, ни то нам неће бити довољно. Зато се за преостале невоље често могло чути ово: „Срби из Крајине и Срби избеглице с Косова криви су за све, они су направили хаос и све пореметили, да њих није било, не би данас овако било.“ Опет је у питању неуспело померање агресије. А када ни то не буде задовољило неуротично и психотично доживљавање стварности, неки ће казати „Срби на власти у Србији криви су за све“ (наставља се померање, али сада све ближе правом чвору патње). Због тешкоће прераног увида и интерпретације, ту ће још постојати потреба за бежањем и фалсификовањем попут става да они на власти ипак нису наши. То је покушај да се зло поново пребаци на неко страно тело (померање, пројекција и рационализација). Тако ће се сада, у недостатку било ког другог материјала, тражити дубљи узрок зла, опет преко неког страног тела и „странаца“, али сада већ увучених у нас саме. Отуда се у јавности могло чути да Шешељ није наш, да је прекодрински Србин. Дакле, он је „дођош“. „Председник Тадић није Србин, него је у ствари Хрват“, гласина је која се једно време ширила Србијом, чак се и неко Тадићево хрватско држављанство на разне адресе слало преко интернета када су се бирачи разочарали у бившег председника.

Неважно је да ли је то тачно или није. „Ђинђић није Србин, него Муслиман“, такође је гласина која се једно време могла чути. „Коштуница није Србин, него Јеврејин“, тврдња је која је у једном периоду кружила Србијом када је спласнуло одушевљење првим демократским председником после 2000. године. И опет је неважно да ли је она тачна или није. Овде не расправљамо о томе о каквим је бесмисленим дезинформацијама реч, него показујемо како то изгледа када се непријатељ и зло стално и упорно траже „споља“, у другој, чак и ако је тај други ушао у нас саме (инцестуозна заштита „МИ“ и пројекција, то јест оптужба у огледалу), док у једном тренутку ово „спољашње“ не приђе врло близу нас; иако ми то не видимо, оно све време, заправо, и јесте у нама.

Тако у обичном, вулгарном политичком животу изгледа несвесни бег од стварних проблема и њихових решења, то јест од неуспеле одбране индивидуалне или колективне

Пише: Мила Алечковић Николић
уторак, 21 август 2012 07:06

личности, уз недостатак правог моралног и интелектуалног суђења. Наравно, недозрелом или регресивном уму све је ово „лакше“ него право етичко размишљање или достизање психолошке зрелости. Дуг пут треба да се пређе док се не прогледа испод „инцестуозног крила“; наши, наиме, не могу да греше, а и ако погреше, то је зато што је нешто страно деловало на њих и преко њих. О томе критички говоре већ Максим Исповедник и Исак Сирин, а касније и Његош. Они нас подстичу да рђу прво у себи пронађемо и тако стигнемо до психолошки зрелог и исправног онтолошког закључка да сам човек, у нашем случају потекао у српском народу, „најчистији Србин“, такође може да буде бедник, кукавица и злобник.

Идиоти нашег времена: не смета им егзекутор или лопов, али им смета идеалистички писац

Неуротично одбијање да се види сопствена беда и садашњост цветају и данас у Србији, дванаест година после револуционарних и демократских промена, у поплави којекаквих и „којекуде“ аутора који су, као барске жабе, одједном из муља скочили на суво, пишући о некадашњим неслободама и диктатурама, о мраку бившег времена и о себи, као сведоцима који су се родили када се све то већ било завршило, не говорећи ни реч о садашњим диктатурама и неслободама. Наравно, овде је опет на делу потискивање, померање агресије и самообмањивање. Такође, симптоматски су се опет распламсали напади на људе који су некада у нешто веровали, наспрам оних што никад ни у шта нису веровали, без прављења разлике између једних и других. Између оних што су веровали у одређену идеју на једној страни, и инструменталиста и лажова на другој страни, намерно се не прави разлика. Ово је најгори од свих поремећених видова суђења (логички и психолошки неисправног расуђивања), јер свесно или несвесно, брка искреност и лаж, здравље и болест; у свесном стању означава непоштење, а у несвесном процесу неуротичну немоћ да се уђе у мачевање с правим злом.

Тако, рецимо, једном публицисти у Србији данас опет сметају песници који су пре седамдесет година „певали Титу“ (одавно мртви, наравно, не могу они ништа да му одговоре). И они су ваљда криви за данашње зло и за зло у самом том човеку с којим овај, ваљда, у себи, не може да се избори вероватно већ седам деценија, као неко ко не може да научи да изговара српско „Р“ и наставља неуспело да кркла неке нејасне слоге кроз грло. Не вреди ту ни писање о солунцима и њиховој снази (неуспешна наткомпензација).

И другоме аутору, који се својим фељтонима бацио на странице свеколике српске штампе, данас сметају неслободе речи и дела од пре пуних седам деценија, јер су и оне,

Пише: Мила Алечковић Николић
уторак, 21 август 2012 07:06

у његовом магијском мишљењу, криве за наш данашњи заједнички јад.

Трећем сметају неке речи најпознатијих српских писаца изговорене пре скоро читавог века, извучене из сваког контекста и смисла, које показују како су људи некад били јадни и слаби (док су данас, тобоже, борбени и јаки)...

И тако редом. На тапету су углавном ликови од пре седамдесет година. Али ови хроничари не пишу о оним ослободиоцима који су, после Другог светског рата, с једног метра удаљености стрељали људе. О њима они ништа не пишу, напротив, неки од познатих српско-црногорских егзекутора чак се помињу као „опозиционари“ и борци за слободу мисли. Друкчије писање било би исувише тежак задатак. Лакше је и безбедније писати само о писцима и песницима, и о њиховој „неслободној речи“ (иако је то ефемерно, а осим тога, ови последњи никога нису убили). Не пишу „хроничари бивших неслобода“ ни против данашњих капиталистичких шпекулативних банкарских диктатура које до просјачког штапа доводе читав свет, и леви и десни. Не пишу ни о томе да у Србији 2012. године нема ниједног електронског медија који није под цензуром америчке и британске амбасаде или великог капитала, при чему исто ово важи и за сву штампу (не важи само за дивљи интернет где људи, преко различитих сајтова, делују ускочки и хајдучки).

Не виде они то. Они виде само социјалистичке писце из четрдесетих година прошлога века, ту су они стали и нигде даље нису макли. Тако изгледа камуфлирана аполитичност спрам данашњице, или оно што би стари Грци назвали досезањем погледа идиота.

Не треба погрешно мислити да је ово „хроничарење“ кобајаги морално подсећање на минута времена, *да се не заборави*. Ако је земља у таквом јадy у каквом је данас, 2012. лета Господњег (презадуженост, изборна крађа, уништено школство, Дамоклов мач над Косовом), онда је дужност сваког моралног човека који претендује да буде политички критичар, свестан у ком времену живи, управо борба са садашњошћу, а не бежање од ње. Али у психичкој економици просто кривотворење и одбијање да се види авет која стоји тачно испред нас, *сада и овде*, јевтиније је и боље упаковано од анализе садашње светске диктатуре *и гушења демократских слобода*, нарочито у српској фази првобитне акумулације капитала.

У нужди да о садашњости говори метафорама и скривено, Петар Кочић је макар имао

Пише: Мила Алечковић Николић
уторак, 21 август 2012 07:06

дара да напише *Јазавца пред судом*, али ови браниоци слобода ни то немају. Уосталом, не зна се ни зашто би они уопште скривено писали о садашњости када је управо њихова претпоставка *да слободе некада није било, а да је сада (чим они могу да се „сећају“) ваљда има.*

Али ти подсетитељи на мрачну прошлост, коју углавном нису ни доживели, и поред тога беже скоро читав век уназад, што ипак указује да је реч о симптому. Једно су вечне студије озбиљних научника, а друго писања којекаквих хроничара која се извлаче на површину према дневној потреби. Уопште, када се 2012. године у српској штампи јави навала текстова о неслободи речи у прошлости, најчешће у Титово време, јер је то најлакше – неважно када су ови текстови писани (важно је када су објављивани, а не када су писани

) – *ово указује на неки колективни синдром бекства од анализе садашњости.*

Уз учешће, наравно, дотичних аутора.

Наравно да ни пролетерски идеалисти, нити социјалистички песници, као ни песме из народноослободилачке борбе од пре седам деценија, нису криви за афере „шећер“, „сателит“, „струја“, „аеродромска опрема“, „кипарски новац“, „чешки дуг“, „Књаз Милош“, „Национална штедионица“, „Ериксон“, „Југохемија“, „лажне путарине“, „Мобтел“, „избеглички станови“, „дуванска афера“, „Телеком“, „мост“, „Агробанка“ и друге бројне, нове „крађе“...

Али оваквим „подсетиоцима на мрак прошлости“ више смета нечија слободна, па макар и егзистенцијално погрешна мисао или реч из прошлости него чин простачке, злонамерне и криминалне крађе у садашњости!

Величање „својих“ и „наших“ понекад се, тако, у психи ових људи, тј. у њиховој „дивљој мисли“ (Клод Леви-Строс), у клацкању ка другом екстрему, претвара у своју супротност и изокреће у императив „треба казнити своје“. Ово је допуштено само под условом да су ти које треба казнити такође бивши, јер је мало теже судити овима у садашњости. Ту је опет на делу страх, имагинарно задовољење фрустрације и неуспела идентификација са агресором (јер се суди „својима“). Треба отићи што даље у прошлост, даље од ружне садашњости за коју смо сами криви јер политички гласамо погрешно и пасивни смо. Треба побећи од сопствене немоћи, ружноће или недостатка (најбаналнији савет искусног клиничког психолога одувек је био: чим наиђете на неког ко стално критикује и напада познате личности, одмах тражите да видите његову фотографију...)

Све су ово школски примери бежања од стварног објашњења зашто се, од оваквих хроничара тако добро анализирано зло прошлости, ни до данас, као лепљиво блато, није

Пише: Мила Алечковић Николић
уторак, 21 август 2012 07:06

повукло с наших ногу – и ко га заправо у овом српском политичком тренутку опет прави. Наиме, чим су се разна пискарала толико бацила на критику мрачне прошлости, значи да се плаше светле садашњости.

У овом смислу, међу „подсетиоцима мрака прошлости“, изузетак чине текстови аутора Владимира Димитријевића на порталу Српских двери, који с великим напором објективности пише о заблудама српских интелектуалаца из бивших времена. Он управо не прави такву почетничку грешку да анализом прошлости компензује критику садашњости, већ једно с другим успешно спаја. У истом правцу, као најверодостојније уџбенике сећања какав је ко од српских интелектуалаца у бившим неслободним временима био, препоручила бих једино мемоаре Борислава Пекића и сведочења Гојка Ћога. И један и други били су стварне жртве и барем знају о чему говоре и пишу, а ко прочита њихову заоставштину, не би, можда, више ништа друго као сведочење о прошлим временима (неколико деценија уназад) ни морао да чита.

Идеализација је најмање зло

Наравно, психолошка регресија некада може да се испољава и обрнуто, у претераној носталгији за бившим временима која сада, одједном, изгледају сва лепа и чиста. Романтични део таквог осећања састоји се у величању средњовековне прошлости, без икакве критичности и релативности. Истина је да наша српска прошлост носи у себи чудо архитектуре, да блиста неописивим делима генијалних појединаца, као и древним моралним императивом (речи мајке Јевросиме). Али обично заборављамо на који су начин у то време, по казни, ослепљивани српски владари, или какву је животну судбину у младости имао, рецимо, Свети краљ Стефан Дечански. Заборављамо и то колико је пре Другог светског рата било беде и сиротиње у Србији. Идеализују неки и послератну заједничку државу, када говоре да је била трећа војна сила у Европи. Међутим, овај тип регресије, који се састоји у идеализацији, нешкодљив је и неагресиван, јер у себи не садржи пројекцију, то јест злуради напад на неко друго биће које је изван нас. Исти тај тип идеализације, регресије и рационализације видимо и међу *југоносталгичарима*, као и међу свима онима који насупрот „мраку прошлости“ виде само „светло прошлости“ као да је реч о пројективној „Роршаховој мрљи“ (некада на Западу, једни су у Византији видели „потпуни мрак“, а други „потпуно светло“, без средине)..

Први тип неурозе јесте бежање у прошлост због страха да се анализира садашњост и да се уђе у борбу са оним „сада и овде“. Из страха се рађа потиснута агресија према некоме ко није МИ.

Други тип носталгичарења јесте чиста идеализација која не напада страно биће изван нас и није злонамерна, али кад нас преплави, настаје такође из незадовољства и немоћи да се боримо са садашњошћу. Некада је та носталгија просто жеља да се сачува оно што волимо, а што је угрожено било забором, било клијањем потпуно нових моралних вредности које ће поништити и обрисати старе. Често се сећам како је мој отац, Србин по својим прецима, осим по једном руском, често наглашавао овај далеки корен чувајући тај најмање заступљени део себе (па отуд и најугроженији) од заборава. Не желећи да се његов траг затре, он га је штитио у успомени и *идеализовао* је све што је руско.

Што да ме мрзи други када најбоље сам себе мрзим

Најзад, у Србији је веома добро посађен вирус самопорицања, на чијем се постојању гради теорија о две Србије (прве и друге), и ту је понекад посредни истинска патолошка самомржња. Али погрешно је мислити да она почиње с политиком данашњице, или с поделом на еуропејце и славјанофиле русофиле, карађорђевићевце и обреновићевце, четнике и партизане, или „евроунијате“ и „евроазијце“. Та стара психолошка подела клија вероватно већ у древној свађи Стефана и Вукана.

Према томе, Титов период није баш за све крив.

Самомржња је саставни део још једног психолошког неуспелог механизма одбране личности, познатог као „идентификација са агресором“. Личност (или слаба личност) која не може да поднесе одређену количину бола или фрустрације, да се не би потпуно распала (народски речено: полудела), прихвата логику целата и подводи се под њу, чиме себи привидно обезбеђује опстанак и преживљавање. Сви „капои“ по логорима (жртве које постају целати) прибегавали су овом неуспелом, али принудном механизму одбране, који оставља велики патолошки *траг*. Недавно су то били они Срби што су тражили да се Србија бомбардује, а данас су то они који желе што бржи, насилни улазак Србије у НАТО, или од Србије захтевају да се извињава за оно што су њој други учинили. Наравно, постоје различите варијације на ову тему, али суштина је у томе да се, у механизму идентификације са агресором, ономе ко је тлачитељ увек даје за право.

Облик самомржње повезан с мазохизмом и идентификацијом са агресором јесте, на пример, и дозволити провокацију (заправо, америчку манипулацију у Русији) у којој неке

Пише: Мила Алечковић Николић
уторак, 21 август 2012 07:06

„инструисане цуре“ улазе голе у православну цркву, певају против Владимира Путина у „перформансу слободе изражавања“, а затим се буне што их руске власти хапсе. Они што данас нападају Русију јер су њене власти из цркве на силу уклониле ове голе певачице (Јонескове ћелаве певачице) то исто не би дозволили ни у протестантској, ни у католичкој цркви, ни у џамији, нити у синагоги. Али овакав самонапад такође је облик манипулације на једној страни, и слабости и самомржње на другој.

Бекство од слободе

Најзад, свим хроничарима мрака прошлости који у Србији 2012. године пишу о неслободама говора и мисли из 1945. године требало би задати обавезни школски писмени задатак с темом „Снага и моћ слободне речи у српском друштву 2012. године“. Ако имају иоле интелигенције и храбрости, они ће закључити да је та снага слободне речи данас равна нули, па ето им тако нове писте одакле могу да отпочну своју нову витешку борбу. Реч је некада била неслободна, али је барем нешто значила и неко се те речи истински бојао (случај Гојка Ћога ово најбоље доказује), док она данас више не значи ништа. Она је данас само јефтина амбалажа којом се улепшава скупи демократски производ, али се одмах затим цепа и баца у канту за ђубре. Или, још горе, реч је о парчету тоалет-папира којим се...

„Певци“ неслобода под Титом могли би сада мало да се позабаве и неслободама под Монтгомеријем, Мантером или Ворликовом – који су донедавно једним телефонским позивом новинарским редакцијама наручивали или заустављали слободне текстове – као и стравичном аутоцензуром данашњих српских кавијар-интелектуалаца. Ако ништа друго, ово би терапијски деловало на њих саме. Да им не би био Броз крив и због простих умова, а и због оболеле простате.

Тако би, можда, избегли да личе на оне ратнике што непријатељу не могу да погледају у лице, него дојашу онда када су на бојном пољу сви већ попадали мртви да, по ко зна који пут, опет прободу већ прободеног мртваца.

За њих наша историја има једно неславно име.